

ЮВІЛЕЇ

Павло Сердюк

●

РІЗНОЦВІТТЯ

Серед сучасних обранців ліричної музи, що живуть і працюють на благословенній Чернігівщині, Станіславу Реп'яхові належить одне з провідних місць. Багатогранна поетична, художньо-публіцистична, літературно-критична, перекладацька, дослідницька його діяльність — переконливе свідчення активної творчої наснаги митця. Він автор понад десятка самобутніх поетичних збірок, ряду книг нарисів, науково-краснознавчих розвідок, статей, рецензій, передмов, упорядкувань. Лауреат премії імені В. Сосюри Спілки письменників України та газети «Літературна Україна» за кращі поетичні публікації (1988), обласної літературної премії імені М. М. Коцюбинського (1992), Міжнародної української премії імені Григорія Сковороди (1995) за документальні повісті «Марево», «Тарасові сліди», міждержавної премії ім. Бояна (1997). Плідно працює у царині перекладу з болгарської, німецької, білоруської, чуваської та інших мов, його вірші друкувалися російською, башкирською, білоруською, болгарською, вірменською, угорською, чуваською, якутською мовами, відтак ім'я поета з нашого придеснянського краю відоме далеко за межами України.

Народився Станіслав Панасович Реп'ях 14 травня 1938 року в м. Гдухові Сумської області в сім'ї студентського подружжя: мати вчилась на агронома, батько — на вчителя. Дитинство і юність майбутнього поета пройшли у селі Макіївка Носівського району на Чернігівщині. Тут закінчив середню школу, тут формувався як юний громадянин. Того милого серцю зеленого закутка, рідного краю його батька-матері, його дідівщини і прадідівщини. Від них успадковувалася, всотувалась кожною клітиною душі чутливість до краси, життєва мудрість і мужність прабатьків, готовність обстоювати свою правоту.

Невдовзі ці риси виявилися конче необхідними, коли, закінчивши середню школу, юнак вступав до Ніжинського педінституту. Близкуче склавши вступні екзамени, він... не знайшов свого прізвища у списку прийнятих.

Слушно говорив свого часу Володимир Яворівський, вітаючи поета з п'ятдесятиріччям і згадуючи ту подію: такий удар «міг повалити ще не загартовану душу назавжди, залажати її, затюкати, а то й — знищити». Але юнак рішуче бореться: їде до Києва, і після більш ніж двомісячного ходіння по різних інстанціях таки стає, студентом-філологом з фаху української мови і літератури. Щоправда, іншого, Вінницького педінституту.

Нелегкими, матеріально складними, як і в багатьох, були студентські роки, та вони стали початком активного виявлення творчої натури

юнака. Ще до закінчення вузу (1962) молодий поет стає методистом Вінницького обласного Будинку народної творчості, переїжджає до Чернігова, працює в обласній пресі. Пізніше — в Бюро пропаганди художньої літератури Спілки письменників України. Відтоді, як утворено Чернігівську організацію СПУ (1976), С. Реп'ях незмінно очолює письменницький колектив області, проводить значну організаційну роботу, піклується про зміцнення колективу, поповнення молодими творчими силами.

У світі літератури, як і всієї багатогранності художнього пульсу життя, немає легких доріг до омріяної мети. За покликом серця обирають люди ці незвідані дороги, всією душею віддаючись високій напрузі творчого пошуку, що не знає вихідних і відпусток, прагнучи віднайти свою самотню стежину, свою художню палітру, розкрити найкращі спонукання душі, визначити і утвердити власну життєво-творчу позицію.

Поетична творчість Станіслава Реп'яха повноголосо розкрилась у рідному придеснянському краї «з оксамитом радісних лугов», золотистими барвами полів. Тут з'явилися окремими виданнями перші ґрунтовні нариси автора про своїх земляків, людей хліборобської вдачі, а водночас і перші збірки поезій «Твоїм іменем» (1965), «Барви» (1967), «Листя» (1969), де в почуттях молодого, духовно щедрого, неспокійного і небайдужого ліричного героя розкривається близький поетові, життєво реальний і незвичайний, художньо-образний колорит Придесення, перевитий романтичними мелодіями юного зачарування, з якого починається етично-естетичне самоусвідомлення, становлення і змужніння.

Примітні риси творчої особистості автора, поліфонія його художніх уподобань виразніше окреслюється в наступних поетичних збірках «Многокутник» (1972), «Творчі добра» (1977). Збагачується досвід поета, арсенал його художньо-зображальних засобів, що повніше й інтенсивніше виявляються переважно в жанрових формах лірики (почасти й ліро-епосу), а ідейно-тематичні основи поезії розгортаються в ширших часових і просторових обсягах. Природно було на цьому етапі творчого зростання поета сподіватись на збірку його вибраних творів.

Відавна вважається, що перша книжка вибраного — примітна подія в житті і творчості поета, який, за словами П. Тичини, «дійшов свого зросту і сили», набуваючи відповідної світоглядно-художньої визначеності, окресленості якісних уподобань жанру, проблематики і поетики. Ці риси властиві й книжці вибраних творів С. Реп'яха «Поезії» (1983), до якої увійшли найбільш характерні ліричні, окремі ліро-епічні знахідки попередніх збірок та нові естетичні надбання поета.

У циклічній структурі книжки, скомпонованій за принципом цілісності й різноманітності, досить промовиста суміжність циклів «Коріння» і «Маршрути серця». Родовідно-духовні корені поета — в освяченій нев'янучою дитячою любов'ю землі Придесення. В її історичній минувшині, що сягає у «срібляну сивинь» полісько-сіверського краю, і в життєвих ритмах складної нашої сучасності.

На цьому плідному ґрунті виростає естетична невтоленність ліричного героя, прагнення обійняти думкою і любов'ю великі часопростори, передати в поетичному слові красу рідної землі, благородство людських діянь на ній. Закономірно, що з цього плацдарму душі «маршрути» поетового серця виходять на обшири всеземні, тривоги і надії вселюдські.

Водночас із сивини минулого, з героїчних і трагічних карбувань історії почуття і думки поета знову вертатимуть, як у гавань душевного затишку, в «сине сяйво твоїх очей», у зелен-вечір краю дитинства, у юність власну і юність батьків та дідів, що падали в битвах — і воскресали у пам'яті поета, як «найперші мої сучасники, бо продовження ваше — я!» (поезії «Сучасники», «Таємниця», «Ранок», «Магістраль», «Бродить березіль у березі...») та ін.).

Звідусюди, з доріг далеких і близьких, приносить неспокоїна поетова думка людські тривоги й усмішки, болі й радощі, спогади і роздуми — власне те, що й має складати суть ліричної поезії, чим «вагітна» бентежна поетова душа.

Згадався цей образний вислів М. Коцюбинського не випадково, якщо вважати, що естетичні ниті спадкоємних зв'язків існують у природній зміні поколінь так само, як і морально-етичні. Усе, що прекрасне, не зникає безслідно, добре жниво виростає з доброго кореня на доброму ґрунті — ці загальновідомі грані «закону вічності» продовжують діяти у житті й мистецтві (незалежно від наших суб'єктивних переконань). Скажімо, ті ж світлолюбні ідеї «сонцепоклонника» Коцюбинського, що самодзвонними арфами обізвалися в «Сонячних кларнетах» його славного учня, із плином часу органічно увійшли в художнє світосприймання поетів-сучасників.

Чи не звідси початкуються і в поезії С. Реп'яха улюблені образи сонячних ранків, теплих зустрічей з людьми шахтарського Донбасу, зелених Карпат чи голубого Чатир-Дагу, як і сонячно-світлі барви пейзажно-інтимних медитацій, ліричних спогадів, проникливих зізнань, поета:

Краю мій березово-сосновий
З оксамитом радісних лугів!
Ти — мого ества першооснова...

(«На щастя, на добро»)

Загалом, продовжуючи думку про зв'язки з традиціями класики, а художніми першоосновами, поза якими, зрештою, не виростала жодна мистецька самобутність (хоча б і модерного «гурту»), можна говорити про певні риси творчої спільності. У поетичній манері С. Реп'яха відчутні впливи тичинівського образно-ритмічного поліфонізму, як і теплі барви тих (за словами О. Білецького) «милих дрібниць», що характерні для лірики М. Рильського.

Досить принадна мелодійно згущеним образним колоритом лірична мініатюра С. Реп'яха «Моя душа, неначе літній сад...», де авторський голос набув свого повнозвуччя, збагачений досвідом наставників, настроєний «на ніжний лад» гармонією достиглих ароматів літа, що породжують «музику яблукопаду» і співзвучний з нею «тихий тон» довірливого одкровення:

Найбільша радість — жити на землі,
Своїй землі,
що тужить так за нами!

Істинність цієї осяйно-прозорої думки доповнює принагідна поетична деталь, ота «мила дрібниця» тихого світла далеких зір, що поміж плетивом гілля «блищить наївно срібними сльозами».

Не таємниця, що словечком «наївно» кидаються, буває, дещо зверхньо, скептично-погордливо. А тим часом кого, скажіть, не радувала добра наївність? Ота суще наївна безхитрісність, дитинно чиста, як слюза, людська довірливість? Поет мовби повернув слову первісний його зміст, а в ньому — відсвіт якоїсь по-особливому бентежної й теплої душевності («Прощай, моя наївносте прекрасна», — скаже він іншого разу). Тонке чуття художньої деталі — безперечно, від добрих традицій попередників.

Певно, чи не найбільш винахідливою за змістом можна вважати образну деталь, що визначила назву щойно згаданого циклу — «Маршрути серця»: поетичні мандрівки явні й уявні, далекі й близькі, дорогами реально-земними і романтико-символічними.

А заглиблюючись знову до пракоренів буття на рідній сіверській землі, пошановуючи нетлінні пам'ятки культури, матеріальні й духов-

ні, осмислюючи гіркі уроки минулого («О світе нетривкий! Невже про-
лито марно людську кров?»), бентежні поетові думи, «терпкі і рвйні»,
передусім концентруються, як у фокусі, на сучасних колізіях, найпеку-
чіших тривогах віку:

Бо сили й хисту неодмінно треба
Мені, нащадку Муромця Іллі,
Щоб зберегти безхмарним наше небо
На тисячі і тисячі століть...
(«Чернігівські октави»)

Поетичний екскурс в історію глибше розкриває «світ многобарв-
ний» сучасника. Мова про ще один символіко-асоціативний образ сус-
пільного й особистісного змісту: безхмарність неба — це не тільки ра-
дість життя без воєн, це й відчуття людиною своєї життєвої повноцін-
ності, внутрішньої розкнутості, духовного піднебесся. Шлях до нього ося-
вають і «твої очі — душі свчадо», оті променисті «двоє сонць», що
світитимуть і зігриватимуть, «допоки на світі житиму». Цикл інтимної
лірики «Віч-на-віч» входить в одне суцвіття з попередніми, «коренево-
маршрутними» медитаціями, як і завершальним ліричним акордом
«Світ многобарвний», де знову ж поєднується музика барв з мелодія-
ми голубої Десни і роздумами про прекрасне в житті, природі, мистец-
стві.

Неабияке зацікавлення викликають вміщені у збірці вінки сонетів
«Весна» та «Друге крило». Хоч, як мовить автор, «не обійтися в пошу-
ках без гуль», деінде вони трапляються й тут, зокрема в першому він-
ку. Ймовірно, що це був і перший підхід до освоєння цієї, безумовно,
складної поетичної композиції. Втім, про вінки сонетів при нагоді по-
говоримо окремо.

Наступна збірка «Синівське» (1985) ширше розвиває мотиви і жан-
рові форми спогадів про дитинство, про вогненні літа війни, про матір
і батька, радощі й тривоги людської душі, зустрічі з творчими побрати-
мами. Почуття глибокої вдячності рідному краєві, синовньої вірності
ліричного героя, кровно спорідненого зі своєю духовною колисанкою,
прозора і промовисто звучать у вірші «Через буряно-райдужні відста-
ні...», який можемо вважати заспівом провідного мотиву книжки:

Через буряно-райдужні відстані,
Подолавши і доли, і вись,
Я несу свою сонячну відданість
У той край, де колись народивсь.
Де земля, наче коси матусині, —
Посивіла від сліз чорнота.
Де слова, наперед не заучені, —
Наче батькова правда свята.

Доповнює образ посивілої матусі присвячена їй змістовна поезія
«Мамо, мамо...». Тут, у лірично згущеній сповіді перед нею, найдорож-
чою, святою страждальницею і рятівницею, постають трагічні картини
пережитого, коли свистіли бомби над головами дітей і матерів, важко
скрипіли жорна. Воєнне лихоліття змінилося повоєнним, коли син ле-
жав у гіпсі, скутий недугою, а мати, долаючи зимові дороги, крізь хо-
лодечу й заметілі поспішала до нього. Фінальні рядки вірша — тепле
величальне слова благородній материнській самовідданості:

Мамо, мамо...
Чим тобі віддячить?
Лиш любов'ю щирою без меж...
Але знаю,
Знаю твою вдачу.
Ти взамін нічого не береш...

Серед творів, що продовжують «маршрути серця», не можна не почути ліричну імпровізацію «Вишня Сайфі Кудаша». Ліричний герой мовби й сам розквітнув, спостерігаючи за весняним буйноцвіттям вишеньки, що її колось, як дарунок своєї землі, привіз башкирський поет Сайфі Кудаш «у сад під небом зоряним, до тихого будиночка, де Коцюбинський жив». Милі пелюстини рожево-білого полум'я медвянисто запахли для українського поета «буланам» степовим ароматом далекої й близької історії.

До історичних глибин, найперше до криниць материзни, звернена й книга ліричних творів С. Реп'яха «Добриня» (1990). Відкриває її поетичний роздум «Не замикали наші предки хат...», що сприймається як своєрідна інтродукція, розгорнутий у часі медитативний зачин, який містить у собі суттєвий ідейно-емоційний згусток усієї книжки. Тож природний спомин про билинного любечанина Добриню та його побратимів Альошу Поповича й уже згаданого Іллю Муромця, що мали своїм: звитязним покликанням «нести в супрязі благородну ношу», стаючи до оборони рідної землі. Такий фольклорний екскурс у царство Клію (музи історії) нагадує нам про глибокі, — та, на жаль, не в усьому збережені, — традиції народного добротворення. Тієї високої й простої довіри між людьми, коли «цвіла в серцях їх доброта-добриня», коли незамкнена «оселя кожна — мила господиня», коли «криниченька корець тобі подасть», запрошуючи на гостину притомлених і спраглих.

Оця, сказати б, ідея незамкненої хати й незамкненої душі як життєносного джерела, криниці-добрині на рідній землі, материнській землі, де цвітуть ружі, зеленіє пісенний явір, наливаються золотим «яблукопадом» сади і «шалено» пахне любисток, — ця ниточка думкц про-ниже всю поетичну тканину збірки, хоч окремі твори в ній досить різні як за конкретикою змісту, так і часом написання.

Зокрема, цикл, «Хто любить», розмаїтий за темами і жанрами, містить ряд поезій кінця п'ятдесятих та подальших, уже застійних років. Власне, це чимала група, як тоді називали, «творів з шухляди». Частина з них написана ще молодим автором. Суттєво, що на матеріалі цих творів можна простежити, які вірші на той час вважались не вартими друку (себто, за словами дотепників, «небрежними»). Якщо, скажімо, двадцятилітній поет виголошував «Не розумію гордості рабів», то де-хто, навпаки, не розумів чи не хотів розуміти, про що йдеться й навіщо про те нагадувати. Очевидно, тема рабської психології, «гордості» підлесника, просто замовчувалася.

Відхилений був і вірш «Новорічне» (грудень 1959), де «старі роки» голодоморно-репресивного сталінізму бачились автору не казковим Дідом Морозом, а дуже реальним тираном, «жорстоким, чорновусим, ненаситним, із торбою кривавою в руках». Либонь, і такі нагадування, навіть у часи «віддушину», комусь не подобались.

Серед «шухлядних» творів привертає увагу вірш «У музеї сомцелюба» (1970). Можна лише дивуватись, чим налякали охоронців спокою доторки емоцій ліричного героя до світу душі письменника-класика, його закоханої в землю мрійниці Маланки та інших персонажів? Найімовірніше, несподіваними риторичними запитаннями, явно не в дусі застою: «Коли? Коли ми будемо людьми? Зболіле серце плаче од відчаю...». На жаль, ці слова й понині залишаються актуальними, зболені серця не знайшли заспокійливого втихомирення, дикий вандалізм чинить наруги над святинями. Істинно, коли станемо людьми, достойними своєї духовної материзни?

Іншу групу віршів складають твори про сьогоднішні наші проблеми національної культури і національної гідності, зокрема поезії «До мовного питання», «Кожному батькові, матері кожній», «Прозріння», «Кобзарева усмішка».

Мабуть, ще не раз доведеться нам звертатися до мовного питання в аспекті національному, і загальнонародському. Обстоюючи суттєву думку: «Ті, що мови не люблять своєї, не полюблять ніколи чужу» (це не просто слова, це життєві реалії), поет вдається до художніх аргументів публіцистичної лірики, засобів монологу, діалогу, риторичного звертання. Такі жанрові форми імпонують апелюванню до людського сумління, як у згаданому вірші «Кожному батькові!...»:

Схаменіться, тату і мамо!
Попереду провалля без дна:
Дитинча, що крокує за вами,
Української мови не зна.
Тої мови, з якої в колиці
Пісню й казку ви брали в серця...

Іншого разу це може бути форма ліричного зізнання, сповіді, художньо імпровізованого самоаналізу, як у вірші «Прозріння», де знову ж відчутна школа добрих образно-ритмічних традицій нев'янучої класики:

Почало вростати слово,
слово праведне Франкове,
заплітатися у думи,
у сердечну заметіль...
Ой ніяк не випадково —
Чорноброво, колосково —
перестроїлися струни
на зажури і на біль...

Водночас гострий осуд байдужості до людської зажури, до рідної мови, пісні, казки поєднується з таким же осудженням будь-яких виявів аморальності, кар'єризму, знецінення природи, землі, голубого неба — ж «ставмо бар'єри» на перешкоді руйнікам, бо інакше «знищимо зовсім себе!». Цей уболіваюче-бентежний заклик поета не можна не поділяти.

Такими ж емоціями болю, співчуття, зажури наскрізно пройняті своєрідні «скарги» як лірико-сатиричні твори нового жанрового різновиду — «Скарга трибуни», «Скарга маку», «Скарга оковитої» чи «Скарга шиї, що звільнилась від хомута». Часом їх зміст сягає далеко за рамки звичної сатирико-гумористичної іронії, алегорії тощо, набуває нотів інвенктиви на адресу нищителів землі-годувальниці:

Поначиняли дустом, хлорофосом...
Кишать нітрати... Проби! Де межа?
Пора вже ткнуть в це їдло довгим носом
того, хто в «Чайці» гордо проїжджа,
й того, хто на поля бездумно й сліпо
з мішків дірявих лихо розсипа!..
(«Скарга землі»)

Це, справді, не просто сатира, це голоо, нестримного гніву й благання землі як матері, скривдженої невдячними дітьми, це художнє вираження того внутрішнього стану, коли серце то «вис совою», то промовляє сльозою до людської свідомості й милосердя («Тужливо плаче в житі перепілка... Заплуталась у гречці кволла бджілка... Невже скорились, люди, ви навіки?...»).

Прикінцеві рядки відтворюють емоційні переливи, зміну почуттів осуду прагненням пробуджувати байдужих, усовістити, переконати легковажних стислим, чітким, ораторськи закличним словом:

Одумайтесь!
Спиніться!
Вітер вис,
нукліди пазурищами гребе..

Зрештою, крім свого прямого, суто «земного» змісту, поезія «Скарга землі» загострює відчуття мистецького обов'язку, доконечної необхідності для сучасної поезії, для всієї літератури духовно спадкоємного шевченківського слова, потужно-місткого й пристрасного, в якому біль і гнів єднаються з глибинними проникненнями в сутність явищ, причин і наслідків. Співвідносність інвективних «скарг» з образом криниці-добрині на материнській землі надає всій книжці поета ідейно-естетичної об'ємності й цілеспрямованості.

Примножила число шанувальників поезії С. Реп'яха і його збірка пісень «Голуба колиска» (1989), у якій вміщені твори поета, покладені на музику відомими композиторами і самодіяльними митцями.

Пізніше з'явилася нова книжка поета «Чиїсь голоси у мені...» (1991), де притаманна ліричній вдачі автора співуча струна виколисала новий цикл пісенних творів інтимної й громадянської тематики, як «Балада про Чернігів», «Моя земля», «Гей, брати!», «Доброта», «Коні летять», «Я до тебе, рідна школо» та ніжно-проникливі імпровізації одвічно нерозгаданої таємниці «не знаю, за що кохаю».

Поетико-жанрова структура збірки «Чиїсь голоси у мені...» — це вірші, пісні, переспіви, гумор. Може, під впливом такого розмаїття пісенних і говірних, усміхнено-іронічних, інтимно-притишених чи трибунно-темпераментних «голосів», асоціативно приходять на думку довірливо-замрійні, прості й проникливі слова з давньої народної пісні:

Якби в мене на грудях
Золотії дверці,
Одчинила б, подивилась,
Що маю на серці...

Мабуть, це найсвітліше покликання мистецтва усіх видів і різновидів, а надто поетичного — відкривати золоті дверця людських душ, проникати в таїну бажань, сподівань, життєвих прагнень, примножуючи скарби кращих, гуманістичних почуттів і помислів.

Пізнання тривоги людського серця — найперша суть поезії. І не випадково збірка «Чиїсь голоси у мені...» відкривається лірико-публіцистичним віршем «В серце своє гляньте». Є в ньому щось від заповітів славетного Григорія Сковороди — пізнай себе. А разом вірш не позбавлений іронічності й полемічності. Ведучи суперечку з прибічниками крайніх суджень, поет настійно закликає до вдумливих оцінок минулого, пропущених крізь призму самопізнання й самоусвідомлення.

Можна погоджуватися чи не погоджуватися з автором, поділяти його думку чи також полемізувати. Але не можна не визнавати гірку й чесну правду цих слів:

Подивіться, люди,
в серце у своє!
Скільки там огуди
і зневаги є!

Акцентуючи, автор знову спонукатиме всіх і себе до зваженої й мужньої самооцінки:

Подивімось ще раз
в серце у своє:
чи там тільки зерна?
Чи й кукіль там є?

Цей же мотив розвивається і поглиблюється в поезії «Є козаки...», де властивий авторові лірико-публіцистичний аналіз історичних реалій минулого поєднався з пристрасним зверненням до людей нашої неспокоїної сучасності:

У душах наростає гнівний клекіт,
руйнацією небо пахне знов,
пролляться може безневинна кров...
Не допустім цього, мої братове!
Не покорімося сліпій судьбі,
шукаймо винних перш за все в собі,
не погубімо паростків обнови!

Поет чутливо вловлює у художньо-образний фокус трагедійні симптоми, так би мовити, глобальні й локальні, всеземних і регіональних, суто придеснянських масштабів, що набувають того ж об'ємно узагальненого значення. Ліричний герой поезії «Пишався я...» змушений визнати гіркі екологічні реалії, яких раніше легковажно не помічав, а вони тим часом неблаганно насувалися. І немає вже, либонь, тієї колишньої Десни, що зачаровувала довженківську юність. Є інша, зневажена байдужістю до неї й до наших власних онуків, забруднена нітратами, пестицидами, трутизною фенолу... Природно, усвідомлення цього трагізму обертається настроєм смутку, з якого проростає гаряче слово осуду, застереження й заклику:

Стою над Десною,
від болю згораю,
до себе волаю,
до всіх без кінця:
Як хочемо жити
у рідному краї,
мерщій очищаймо
і землю, й серця!

Цей мотив катарсису, духовного самоочищення, наскрізний у збірці, як рефрен, що високим покликом пройде через ліричні звертання, послання, освідчення, заклики, спогади, роздуми, поетичні переклади та переспіви, власні твори пісенного жанру.

Не все у збірці однаково задовольняє художні смаки і запити шанувальників поезії. Це зрозуміло: одного більше ваблять ліричні чи ліро-епічні ноти, іншого полемічно-публіцистичні, третього, може, чималий цикл «Без усмішки не прожити».

Мені, як читачеві, у першу чергу імпонують твори саме катарсисних мотивів, пристрасних закликів до самоочищення, що звучать і в пісні «Моя земля» («Давайте будемо разом, добрі люди, себе і рідну землю рятувать»), і в щойно розглянутих творах циклу «Заповітне», і в заключній поезії «Ти скажи своє «за», що сприймається як поетичне обрамлення ідеї совісті («подивіться, люди, в серце у своє»), національної гідності, морально-патріотичного обов'язку перед рідною землею і рідною українською державою. Адресуються ці фінальні рядки дзвіного поетичного звукопису не комусь безіменному, а кожному з нас:

Хоч на серці гроза,
хоч на віях сльоза,
ти скажи своє «за» —
за свою Україну.
Будем ниву орать,
в синє небо злітать,
рідну матір не зрадь,
розтривожений сину!

Назва збірки «Чийсь голоси у мені...» символічно промовиста. Це не тільки різноманітність «голосної» тематики і проблематики, не тільки художньо-жанрове багатоголосся ліричних та гумористичних творів, що складають книжку. Головним чином це метафоричне визначення характеру ліричного героя, самого поета, що чуйно вбирає в себе голоси,

думки, тривоги, надії своїх сучасників і попередників, людей різних поколінь.

Укотре згадуються при цьому слова талановитого, художньо витонченого поета в прозі М. М. Коцюбинського про своїх творчих побратимів: «Коли я дивлюсь на хмари, ті діти землі і сонця... — мені здається, що бачу душу поета». Вона «пливе чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка..., тремтяча бажанням пісні».

Та водночас вона, ота схожа на піднебесну хмару поетова душа, «велика і важка, повна туги й невимплеканих сліз, вагітна всіма скорботами світа...». Романтичне й реальне, правдиве й мудре видіння! І нехай щастить, аби «чийсь голоси», в усьому життєвому повноголоссі, по вінця сповнювали душі наших поетів добрими бажаннями і світовими скорботами. В ім'я тієї ж гуманістичної мети: очищати землю і серця.

Крім поетичної, вагому частку творчості Станіслава Реп'яха складають літературно-критичні та художньо-публіцистичні статті, нариси, есе, наукові розвідки. Характерно, що активна діяльність письменника у цій сфері є його значним вкладом у скарбницю краєзнавства рідної Чернігівщини, цілеспрямованим творчим вкладом.

Слід визнати, не завжди, ми були уважними до художніх надбань, якими віддавна володіє придеснянський край, мало знайомили з цими історичними надбаннями шкільну молодь. Але часи змінюються, і нині, скажімо, навряд чи віднайти десь на полицях книгарень ґрунтовне й цікаве дослідження С. Реп'яха «Літературні музеї Чернігівщини» (1983).

Для шкільного літературного краєзнавства сіверського регіону це, справді, щедрий на історичні факти науково-популярний: довідник, у якому представлені головні нинішні «храми муз» нашої області: Чернігівський літературно-меморіальний музей М. М. Коцюбинського, Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка, Бондарівський музей О. Десняка, Ніжинський музей М. В. Гоголя та Пісківський музей П. Г. Тичини. Серед них особливе місце належить музеєві М. Коцюбинського, директором якого тривалий час була дочка письменника Ірина Михайлівна, нині її добру справу продовжує внук письменника Юлій Романович Коцюбинський.

У книжці: С. Реп'яха широко й послідовно розкрито експозицію цього провідного музею. Тут у документах і конкретних реаліях постає літературно-творча історія Чернігівщини, починаючи від найдавніших пам'яток нашої писемності, як фотокопії сторінок «Ізборників Святослава» XI ст., оригінальні твори давнини — до широкого кола літературно-мистецьких явищ та імен діячів XVIII—XX ст. ст., власне, до живої сучасності. Це згущено стислий, місткий і багатогранний літопис художньо-творчої діяльності численних самовідданих трудівників на ниві української та світової культури, доля яких певною мірою пов'язана з чернігівським краєм. На вдячне слово заслуговують працівники музею, як і автор путівника, за високу міру поваги до імен маловідомих і визначних діячів цієї історично щедротної ниви. Ряд сторінок книжки присвячено Т. Г. Шевченкові, його перебуванню в містах і селах Чернігівщини.

Шевченківська тема постійно, в багатьох аспектах хвилювала дослідницьку творчу думку письменника, наслідком чого стала вже згадана прозова книжка авторських есе «Тарасові сліди. Марєво» (1993). Перша частина — це детально розгорнута, жвава, властива есеїстиці, розповідь про життєво-творчі зв'язки великого поета з Чернігівщиною та численними придеснянськими шанувальниками його таланту, друзями і доброзичливцями (хоча траплялися зрідка й недруги).

Безперечно, есе Станіслава Реп'яха — не перша розвідка про перебування Т. Г. Шевченка в наших краях. Дещо раніше був опублікований нарис ніжинського шевченкознавця Г. Я. Неділька «Шевченко і Чернігівщина» (1992). Деякі матеріали містяться й у численних спогадах про Т. Г. Шевченка, біографічних відомостях тощо. Але слід підкреслити характерну рису дослідження С. Реп'яха: його художньо-публіцистичне есе «Тарасові сліди (Т. Г. Шевченко на Чернігівщині)» не повторює, а доповнює, розгортає, деталізує, а часом не без полемічного запалу уточнює певні факти, надає їм емоційного забарвлення, тим самим об'єктивно підтверджуючи, що жанр есе поєднує в собі поетичну пристрасність і дослідницьку принциповість у висвітленні певних фактів.

Другий розділ цієї книжки — повість «Марево», з підзаголовком «Т. Г. Шевченко і жінки», містить ретельно зібрані матеріали про особисту, суто інтимну долю й долю великого поета. Такі розповіді, безперечно, зацікавлюють широкі кола читачів, але зайве шукати тут якихось незвичайних пригод, «ексцентричних» любовних випадів тощо. Власне, це по-своєму документальна частка біографії поета, який у нашому сприйманні є величною постаттю генія, але в житті якого було багато гірких сторінок не тільки плану соціального (раннє сирітство, кріпацтво, арешти, заслання, гнітюча десятилітня солдатчина). Немало випало йому гіркот і в особистому бутті: либонь, не судилось Тарасові Григоровичу на складних життєвих дорогах зустріти таку жінку, таку мрію серця, яка розділила б із ним і щасливі хвилини волі, і люті кайдани неволі...

Як він, наш Поет світової величі, як жагуче він мріяв про власну «хату і кімнату», про «садок-райочок», про звичайне родинно-подружнє щастя! Але знову ж, мабуть, не віднайдеш тут іншого слова, як — не судилося (хоч тим, кого поет кохав, істинно судилось навечно залишитися в людській пам'яті). Думається, якби мав Шевченко отой інтимний райочок, то не обірвалося б так рано і так трагічно його життя, багато ще встигнув би зробити поет і художник-академік, ширше і повніше розкрився б його незмірний творчий потенціал, його багатогранна мистецька геніальність.

Отже, повість «Марево» — це зовсім не якась банальне смакування любовних інтриг поета, а швидше побудований на реальних фактах художній життєпис тих сторінок у біографії Т. Г. Шевченка, яких досі ніхто ґрунтовно не простежував або заторкував лише злегенька, поверхово чи не завжди точно.

Книга про Шевченка — яскравий приклад поєднання в особі автора поета й науковця з досить широкими запитами. Згадаємо його статті про письменників Чернігівщини, замучених сумнозвісними сталінськими репресіями, як Аркадій Казка, Микола Скуба, Василь Басок, Лада Могилянська, Марко Вороний... Додаймо також численні розвідки про визначних майстрів слова, пензля, музики, більше чи менше відомих діячів науки і культури минулого століття, що жили й працювали в нашому краї або мали зв'язки з ним.

Пройшов по нашій землі, надто по селах, жорстокий і страшний більшовицький плуг голодомору 1932—33 рр., пам'ять про загиблих мученицькою смертю людей, довго й уперто замовчуваних, стукає в серця усіх живих, і Станіслав Панасович багато робить для видання колективної книжки про голод на Чернігівщині «За них скажемо» (1993), вивчаючи, збираючи, редагуючи, упорядковуючи матеріали багатьох авторів цієї книжки пам'яті, книжки-реквієму, що спонукає до роздумів про незчисленні трагедії українського люду, який колись своєю працею годував майже півсвіту...

Широта й різнобічність життєвої проблематики, яка доторкується душі письменника, сприяє пошуку відповідних форм художнього вираження. Звідси яскрава багатожанровість поезії, всієї творчості Станіслава Реп'яха. Ліричний роздум, з його історіософськими («Не замикали наші предки хат») чи натурфілософськими («Як передати музику борів...») жанровими різновидами, й лірико-публіцистичний етюд, притча й балада, поема і легенда, ліричний портрет і пейзаж, спогад, посвята, освідчення, пісня, медитація, інвенктива, лірична сповідь, послання, полемічний діалог чи монолог, форми терцини, сонета, октави, не оминаючи й есеїстики нарису, статті, розвідки, документальної повісті — цей перелік жанрово-стильового різноцвіття уже є своєрідним виявом творчого діапазону поета, що, за його словами, назавжди увібрав у серце красу вечорів і негаснучу вроду світанків, чари днів і ночей своєї придеснянської голубої коліски — повноводої, повнобарвної, повнозерної.

